

Βαλλιάνειο Λύκειο Κεραμειών / σχολ. έτος 2021-2022

Νεοελληνική Γλώσσα Γ' Λυκείου

Η πειθώ στον επιστημονικό λόγο

Επιστημονικό κείμενο είναι αυτό που πραγματεύεται φαινόμενα της ζωής (φυσικά, οικονομικά, κοινωνικά, ψυχικά κτλ.) με τρόπο ορθολογικό. Ακολουθεί δηλαδή τους κανόνες που διέπουν κάθε σοβαρή επιστημονική εργασία, όπως η παρατήρηση, το πείραμα, η τεκμηρίωση των υποθέσεων κ.ά.

Τα Χαρακτηριστικά του επιστημονικού λόγου

Α. Ως προς το περιεχόμενο

1. Λόγος περιγραφικός

Αν ο συγγραφέας παρουσιάζει απλώς τα στοιχεία που δείχνουν την αύξηση της μέσης θερμοκρασίας του πλανήτη (το «φαινόμενο του θερμοκηπίου»), ο λόγος του είναι περιγραφικός.

Περιγράφει απρόσωπα και ουδέτερα ένα φαινόμενο ή ένα γεγονός.

Εκθέτει τα δεδομένα που προκαλούν τον επιστημονικό προβληματισμό.

Παρουσιάζει τις απόψεις που διατυπώνονται, με σκοπό να δώσει στον αναγνώστη μια ολοκληρωμένη, κατά το δυνατόν, εικόνα του θέματος που πραγματεύεται.

2. Λόγος ερμηνευτικός

Αν ο συγγραφέας εξηγεί πώς προκαλείται το «φαινόμενο του θερμοκηπίου», δηλαδή ποιες είναι οι αιτίες του, τότε ο λόγος του είναι ερμηνευτικός.

Εξηγεί πώς προκαλείται το πρόβλημα που πραγματεύεται (ποιες είναι οι αιτίες του).

Η ερμηνεία είναι οπωσδήποτε υποκειμενική σε κάποιο βαθμό. Θεωρείται όμως επιστημονικά επαρκής, όταν μπορεί να δώσει πειστική απάντηση σε όλα τα ερωτήματα που μας γεννιούνται, καθώς εξετάζουμε τα δεδομένα της επιστημονικής έρευνας.

Ανεπαρκής ή στρεβλή ερμηνεία είναι αυτή που αποσιωπά σκόπιμα όσες πτυχές του προβλήματος δεν μπορεί να εξηγήσει ικανοποιητικά.

3. Λόγος αποδεικτικός

Αν ο συγγραφέας παρουσιάζει επιχειρήματα και τεκμήρια που αποδεικνύουν την ορθότητα της δικής του γνώμης ή θεωρίας, και καταρρίπτει άλλες ερμηνείες-θεωρίες, τότε ο λόγος του είναι αποδεικτικός.

Παρουσιάζονται επιχειρήματα και τεκμήρια που απορρίπτουν άλλες πιθανές ερμηνείες και προκρίνουν τη δική μας.

Η αποδεικτική ισχύς της ερμηνείας δεν μπορεί να εξαρτάται από σοφίσματα, επίκληση στο συναίσθημα κτλ.

Βαλλιάνειο Λύκειο Κεραμειών / σχολ. έτος 2021-2022

Νεοελληνική Γλώσσα Γ' Λυκείου

Β. Ως προς την πρόθεση

1. Αν ο λόγος του κειμένου είναι περιγραφικός και ερμηνευτικός, ο συγγραφέας αποβλέπει στη διαφώτιση-πληροφόρηση.
2. Αν ο λόγος του κειμένου είναι ερμηνευτικός και αποδεικτικός, ο συγγραφέας αποβλέπει στην πειθώ.
3. Οι μέθοδοι πειθούς στον επιστημονικό λόγο είναι:

Η επίκληση στη λογική.

Η επίκληση στην αυθεντία (αναφορά στο έργο και στις απόψεις άλλων επιστημόνων).

Γ. Ως προς τη δομή

4. Σαφής διατύπωση της επιστημονικής θέσης, συνήθως στην αρχή (σπανιότερα στο τέλος του κειμένου).

Δ. Ως προς τη γλώσσα

5. Ακριβής - κυριολεκτική - χρήση της γλώσσας. Το ύφος είναι αυστηρό και λιτό. Απουσία οχημάτων λόγου.
6. Μεταφορική χρήση της γλώσσας παρατηρείται μόνο όταν ο συγγραφέας θέλει να εκλαϊκεύσει τα νοήματα και να κεντρίσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη.
7. Χρήση ειδικού λεξιλογίου ενός συγκεκριμένου επιστημονικού κλάδου.

Πώς αντιμετωπίζουμε ένα επιστημονικό κείμενο

Οι ερωτήσεις που αφορούν τον επιστημονικό λόγο μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες:

Α. Ερωτήσεις που καλύπτουν συνολικά τα χαρακτηριστικά του επιστημονικού κειμένου σ' ένα απόσπασμα.

Β. Ερωτήσεις που επικεντρώνονται σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του επιστημονικού λόγου.

Α. Όταν μας ζητούν να εντοπίσουμε τα χαρακτηριστικά του επιστημονικού λόγου, η δομή της απάντησής μας πρέπει να είναι η ακόλουθη:

1. Αναφέρουμε το είδος του κειμένου (επιστημονικό) και το θέμα του.
2. Ως προς το περιεχόμενο, εξηγούμε αν ο λόγος είναι περιγραφικός, ερμηνευτικός, ή αποδεικτικός.
3. Παρουσιάζουμε τη δομή του κειμένου.
4. Εξετάζουμε τη γλώσσα του κειμένου γράφοντας συγκεκριμένα παραθέματα.

Βαλλιάνειο Λύκειο Κεραμειών / σχολ. έτος 2021-2022

Νεοελληνική Γλώσσα Γ' Λυκείου

5. Διατυπώνουμε το συμπέρασμά μας.

Ερώτηση: Ποια χαρακτηριστικά του επιστημονικού λόγου διακρίνετε

στο κείμενο των σσ. 84-85 του σχολικού σας βιβλίου;

Υποδειγματική απάντηση:

Το κείμενο αποτελεί απόσπασμα επιστημονικού έργου που έχει ως θέμα τη σκοπιμότητα, την ορθότητα και τη συνταγματικότητα της θανατικής ποινής.

Ο επιστημονικός χαρακτήρας του κειμένου διακρίνεται από τα ακόλουθα στοιχεία.

Ο λόγος είναι αποδεικτικός. Ο συντάκτης, καταφεύγοντας στη λογική, επιχειρεί να ανασκευάσει την επιχειρηματολογία των αντιπάλων (ιδιαίτερα στην 3η παράγραφο), παρουσιάζοντας επιχειρήματα και τεκμήρια (όπως τα παραδείγματα της 2ης παραγράφου). Επιπλέον, στο πλαίσιο της αυστηρά επιστημονικής αντιμετώπισης του θέματος αποφεύγει τη χρήση μεθόδων πειθούς, όπως η επίκληση στο συναίσθημα ή η επίθεση στο ήθος.

Επιπλέον, η δομή του κειμένου δείχνει τον επιστημονικό του χαρακτήρα. Διαπιστώνουμε ότι η επιχειρηματολογία των αντιπάλων ανασκευάζεται στο κύριο μέρος με τη σειρά που είχε εκτεθεί στον πρόλογο.

Ως προς τη γλώσσα, η ακριβολογία (π.χ. κατά τον προσδιορισμό του θέματος: «σκοπιμότητα, ορθότητα, συνταγματικότητα») και η χρήση εξειδικευμένης ορολογίας (π.χ. «νομοθετική οριοθέτηση της ποινής», «δικαστική επιμέτρηση» στην 1η παράγραφο, «ανελαστικότητα της ποινής» στη 2η παράγραφο, «έννομο αγαθό» στην 3η παράγραφο).

Τα χαρακτηριστικά αυτά δείχνουν ότι το κείμενο απευθύνεται σε περιορισμένο κοινό.

Η ουδετερότητα. Ο συντάκτης κατά κανέναν τρόπο δεν υποτιμά την επιχειρηματολογία των αντιπάλων του, αλλά αντίθετα, την εκθέτει, σε γ' μάλιστα πρόσωπο παθητικής φωνής (προβάλλονται, υποστηρίζεται), ώστε να δείξει τη δική του αποστασιοποίηση (1η παράγραφος).

Τα χαρακτηριστικά, επομένως, που παρουσιάζονται δηλώνουν ότι πρόκειται για ένα επιστημονικό κείμενο που συντάχθηκε με σκοπό την πειθώ.

Β. Όταν μας ζητούν να εντοπίσουμε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του επιστημονικού λόγου, η δομή της απάντησής μας πρέπει να είναι η ακόλουθη:

1. Αναφέρουμε το είδος του κειμένου (επιστημονικό).

2. Επισημαίνουμε ότι αποβλέπει στην πειθώ ή τη διαφώτιση, και γράφουμε την άποψη που υποστηρίζει.

Βαλλιάνειο Λύκειο Κεραμειών / σχολ. έτος 2021-2022

Νεοελληνική Γλώσσα Γ' Λυκείου

3. Παραθέτουμε τα συγκεκριμένα εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιεί ο συντάκτης του κειμένου.

4. Εξηγούμε την πρόθεση του συντάκτη.

5. Δείχνουμε πώς λειτουργούν τα εκφραστικά μέσα στο πλαίσιο της πειθούς (ερμηνεία).

Ερώτηση: Στον επιστημονικό λόγο, διακρίνουμε τη χρήση εξειδικευμένης ορολογίας. Στο ίδιο κείμενο του σχολικού σας βιβλίου, να εντοπίσετε μερικά σχετικά παραδείγματα. Είναι, κατά τη γνώμη σας, επιβεβλημένη η χρήση τους ή θα μπορούσε να αποφευχθεί;

Υποδειγματική απάντηση:

Το κείμενο που εξετάζουμε αποτελεί απόσπασμα επιστημονικού κειμένου που έχει ως θέμα τη θανατική ποινή. Ένα από τα χαρακτηριστικά του είναι η εξειδικευμένη ορολογία από το χώρο της νομικής επιστήμης. Παρατηρούμε, για παράδειγμα, τους όρους «ανελαστικότητα της ποινής», «νομοθετική οριοθέτηση» (1η §), «ισόβια κάθειρξη», «πλανημένες αποφάσεις» (2η §), «έννομο αγαθό», «έννομη τάξη» (3η §).

Η χρήση τέτοιων όρων οπωσδήποτε δυσχεραίνουν την ανάγνωση και κατανόηση του κειμένου, περιορίζοντας ταυτόχρονα το κοινό στο οποίο απευθύνονται. Ωστόσο, επιβάλλεται στο πλαίσιο του επιστημονικού λόγου: σχετίζεται άμεσα με το αυστηρό ύφος που έχει υιοθετηθεί και την προσπάθειά του αυτή στο να ακριβολογεί. Επιτρέπει, ακόμη, τη συνοπτικότερη παρουσίαση κάθε νοήματος, αντί να χρησιμοποιηθούν εκτενείς περιφράσεις. Αυτό σημαίνει ότι εξυπηρετεί την προσπάθεια για ουδετερότητα και αποστασιοποίηση. Είναι λοιπόν επιβεβλημένη στο πλαίσιο ενός επιστημονικού κειμένου.

Ερώτηση: Θα χαρακτηρίζατε το κείμενο που μελετήσατε περιγραφικό, ερμηνευτικό ή αποδεικτικό;

Υποδειγματική απάντηση:

Πρόκειται για ένα επιστημονικό κείμενο με θέμα τη θανατική ποινή. Στο κείμενο αυτό, ο λόγος είναι περιγραφικός στην 1η παράγραφο.

Ο συντάκτης εκθέτει συνοπτικά τα επιχειρήματα των αντιπάλων της θανατικής ποινής, χωρίς ο ίδιος να παίρνει θέση. Χαρακτηριστική δηλαδή είναι εδώ η αποστασιοποίηση και η ουδετερότητα που εξασφαλίζεται και με τη χρήση των παθητικών ρημάτων (προβάλλονται, υποστηρίζεται). Στο υπόλοιπο όμως κείμενο ο λόγος είναι αποδεικτικός. Ο συντάκτης, χρησιμοποιώντας επιχειρήματα και τεκμήρια, επιχειρεί να ανασκευάσει την επιχειρηματολογία των «αντιπάλων» και να πείσει για την ορθότητα της θέσης του υπέρ της θανατικής ποινής. Πρόκειται, επομένως, για ένα επιστημονικό κείμενο που συντάσσεται με σκοπό την πειθώ.